

Sygn. akt I CK 716/04

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 kwietnia 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

SSN Elżbieta Skowrońska-Bocian

w sprawie z powództwa L. P. i K. P.

przeciwko D.(...) S.A. w W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 15 kwietnia 2005 r.,

kasacji powodów od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 29 kwietnia 2004 r., sygn. akt I ACa (...),

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Powodowie dochodzili od pozwanego D.(...) S.A. w W. odszkodowania i wywodzili je z faktu bezprawnego zarządzania rachunkami inwestycyjnymi powodów przez pozwanego po rozwiązaniu umów o zarządzanie pakietami papierów wartościowych w wyniku złożenia dyspozycji z dnia 14 stycznia 2000 r. Sąd Okręgowy zasądził dochodzone odszkodowanie po ustaleniu następującego stanu faktycznego.

Powód (działając w imieniu własnym i powódki) złożył w dniu 14 stycznia 2000 r. pozwanemu pisemną dyspozycję, w której polecił bezzwłoczną sprzedaż wszystkich papierów wartościowych znajdujących się na rachunkach inwestycyjnych powodów oraz wpłacenie uzyskanych pieniędzy na poczet zobowiązań kredytowych (...) Banku S.A., jeżeli nastąpi spadek wartości portfeli o łączną kwotę 1.500.000 zł w stosunku do wartości walorów z dnia 14 stycznia 2000 r. W dyspozycji tej znalazło się nadto zastrzeżenie, że w razie odmowy wykonania tego obowiązku powodowie wypowiadają umowy o zarządzanie. Od dnia 19 stycznia 2000 r. rozpoczął się spadek wartości portfeli powodów. Pozwany nie sprzedał papierów wartościowych i nadal nimi zarządzał. W związku z niewykonaniem dyspozycji powodów z dniem 20 stycznia 2000 r. rozpoczął bieg 14-dniowy termin wypowiedzenia umów o zarządzanie. W konsekwencji w dniu 3 lutego 2000 r. umowy uległy rozwiązaniu. O spadku wartości portfeli powód dowiedział się w czerwcu 2000 r. (w dniu 15 czerwca 2000 r. J. K. (dyrektor Departamentu Zarządzania Aktywami, doradca inwestycyjny) zobowiązał się stan aktywów na rachunkach powoda doprowadzić do wysokości z dnia 14 stycznia 2000 r. W ocenie Sądu Okręgowego, nie było podstaw do przyjęcia odwołania dyspozycji powodów z dnia 14 stycznia 2000 r., a umowy o zarządzanie ostatecznie wygasły w dniu 3 lutego 2000 r. Tymczasem czynności zarządzania portfelami były nadal wykonywane przez pozwanego, przy czym fakt ten był do czerwca 2000 r. ukrywany przed powodami. Pozwany powinien zatem naprawić powodowi szkodę wynikającą z niewykonania w dniu 14 stycznia 2000 r. zlecenia sprzedaży papierów wartościowych (na podstawie art. 415 k.c. i art. 471 k.c.). W uzasadnieniu wyroku wskazano także wysokość poniesionej przez powodów szkody.

Apelacja pozwanego została uwzględniona. Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo. Sąd ten przyjął, że powodowie skutecznie odwołali dyspozycję z dnia 14 stycznia 2000 r., a o odwołaniu tym może świadczyć sekwencja zdarzeń następujących po dniu 14 stycznia 2000 r. i wskazanych szczegółowo w uzasadnieniu rozstrzygnięcia tego Sądu. Odwołanie wspomnianej dyspozycji świadczyło o tym, że powodowie pragnęli kontynuować zawarte umowy o zarządzanie aktywami. Sąd Apelacyjny uznał jednocześnie to, że powodowie nie przedstawili faktów, które uzasadniałyby rozpoznanie ich roszczenia odszkodowawczego jako będącego konsekwencją niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania wynikającego z umów o zarządzanie.

W obszernej kasacji powoda podniesiono naruszenie pięciu grup przepisów prawa procesowego: a) art. 382 k.p.c. i 386 § 1 k.p.c.; b) art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 328 § 2 i art. 391 § 1 k.p.c.; c) art. 382 w zw. z art. 224 i 391 § 1 k.p.c.; d) art. 207 § 3 i art. 328 § 2 w zw. z art. 382 k.p.c.; e) art. 245 k.p.c. i art. 253 k.p.c.

W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej podniesiono zarzuty naruszenia art. 61 k.c. w zw. z art. 75 § 1 k.c. (w brzmieniu obowiązującym w 2000 r.), art. 28 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. – prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi (Dz. U. Nr 118, poz. 754 ze zm.), art. 35 § 1 i § 2 k.c. w zw. z art. 471 k.c. Skarżący domagali się uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. W rozpoznawanej sprawie spór koncentrował się na tym, że powodowie skutecznie odwołali skierowaną wobec pozwanego D.(...) S.A. dyspozycję z dnia 14 stycznia 2000 r. Z treści tej dyspozycji wynikało to, że powodowie polecili pozwanemu – kontrahentowi kilku umów o zarządzanie pakietem papierów wartościowych – bezzwłoczną sprzedaż wszystkich papierów wartościowych znajdujących się na rachunkach powodów zarządzanych przez pozwanego oraz wpłacenie uzyskanych środków pieniężnych na poczet wszystkich zobowiązań kredytowych powodów wobec (...) Banku S.A., jeżeli nastąpi spadek wartości tzw. portfeli walorów powodów o łączną kwotę 1.500.000 zł w stosunku do wartości z dnia wydania dyspozycji. W razie odmowy wykonania dyspozycji następowało wypowiedzenie umów o zarządzanie. W sprawie nie było sporne to, że dyspozycja powodów – w jej ostatnim fragmencie – nawiązywała do postanowień umów o zarządzanie dotyczących możliwości ich wypowiedzenia przez zleceniodawców (powodów; por. np. § 6 umowy o zarządzanie z dnia 13 lutego 1997 r.; k. 30 i n. akt sprawy). Jeżeli pozwany twierdził, że wspomniana dyspozycja została skutecznie odwołana w całości (w wyniku zachowania się powodów w okresie po jej wydaniu, tj. w czasie od stycznia do czerwca 2000 r.), to powodowie utrzymywali stanowisko odmienne i łączyli dochodzone roszczenie z niezastosowaniem się pozwanego do treści wspomnianej dyspozycji. Ocena co do tego, które stanowisko znajduje swoje usprawiedliwienie w zebranych materiale dowodowym, miało istotne znaczenie z tego powodu, że od dnia 19 stycznia 2000 r. nastąpił istotny spadek wartości walorów znajdujących się na rachunkach inwestycyjnych powodów. Wypadnie jeszcze zaznaczyć to, że spór dotyczył odwołania całej dyspozycji powodów z dnia 14 stycznia 2000 r., a nie tylko jej zmiany lub odwołania częściowego (np. w zakresie

końcowego fragmentu dyspozycji odnoszącego się do wypowiedzenia umów o zarządzanie).

2. Szeroki wywód uzasadnienia kasacji poświęcony został próbie uzasadnienia naruszenia art. 207 § 3 k.p.c. W ocenie skarżącego, Sąd Apelacyjny dokonywał ustaleń faktycznych w zakresie dotyczącym zachowania się powodów (ich oświadczeń woli) w okresie od stycznia 2000 r. do czerwca 2000 r. na podstawie materiału dowodowego objętego tzw. prekluzją procesową, wynikającą z art. 207 § 3 k.p.c. i zarządzeń Sądu Okręgowego. Tymczasem nie sposób podzielić sugestii skarżącego, że przepis art. 207 § 3 k.p.c. przewiada jakoby wspomniana prekluzja w znaczeniu przyjętym przez skarżącego. Statuuje on tylko uprawnienie przewodniczącego do odpowiedniego dyscyplinowania stron procesu i nie tworzy konsekwencji procesowych eksponowanych przez powodów.

Zarzut naruszenia art. 382 k.p.c. w zw. z art. 224 k.p.c. i art. 391 § 1 k.p.c. skarżący motywował tym, że rozpoznanie apelacji nastąpiło pomimo braku w aktach sprawy dokumentów złożonych przez pełnomocnika powoda przy piśmie procesowym z dnia 1 sierpnia 2001 r. W ocenie skarżącego, dokumenty takie mogły zweryfikować informację świadka K. o zaangażowaniu powodów w 100 % w akcje „E(...)” S.A., bowiem takie zaangażowanie w ogóle nie nastąpiło. Tymczasem fakt (i rozmiar) inwestycyjnego angażowania się powoda w akcje „E(...)” stanowił jedynie fragment ustaleń faktycznych dokonanych przez Sąd Apelacyjny i dotyczących zachowania się powodów (dokonywanych przez nich oświadczeń woli) po wystosowaniu do pozwanego ich dyspozycji z dnia 14 stycznia 2000 r. W związku z tym, zarzuty naruszenia art. 382 k.p.c. w zw. z art. 224 k.p.c. i art. 391 § 1 k.p.c. nie mogły odnieść sugerowanych przez skarżących skutków prawnych.

Nie sposób uznać za trafny zarzut skarżących, że Sąd Apelacyjny naruszył przepis art. 233 § 1 k.p.c. w sposób wskazany w uzasadnieniu kasacji. Nie naruszone bowiem zostały przewidziane w tym przepisie reguły dokonywania ustaleń faktycznych, niezbędnych do rozstrzygnięcia w danej sprawie, tj. zasada logicznego rozumowania, zasada doświadczenia życiowego i zasada właściwego kojarzenia faktów. Nie można też przyjąć, że Sąd Apelacyjny naruszył przepis art. 245 k.p.c. i 253 k.p.c. Sąd ten bowiem prawidłowo przyjął, że powodów obciążał dowód wykazania tego, iż oświadczenia w dokumentach z dnia 1 lutego 2000 r. nie pochodzą od powodów. Nie ma przy tym znaczenia to, że w sprawie przedłożone zostały kserokopie tych

dokumentów. Szersza ocena prawna ustaleń faktycznych, dokonana przez Sąd Apelacyjny, nie uzasadniał także zarzutu naruszenia art. 328 § 2 k.p.c.

3. Jeżeli spór koncentrował się wokół zagadnienia, czy powodowie skutecznie odwołali dyspozycję z dnia 14 stycznia 2000 r. (pkt 1), to podstawowe znaczenie miała kwestia, czy zachowanie się powoda (działającego też w imieniu powódki) w okresie od stycznia do czerwca 2000 r. mogło być kwalifikowane w ogóle jako oświadczenie woli w rozumieniu przepisów art. 60 k.c. W uzasadnieniu Sądu Apelacyjnego przedstawiono sekwencję przynajmniej kilku zdarzeń prawnych, które mogły prowadzić do wniosku, że powód złożył jednak odpowiednie oświadczenie woli odwołujące dyspozycję z dnia 14 stycznia 2000 r. (np. polecenia zakupu akcji „E.(...)” S.A. z dnia 1 lutego 2000 r.; pełnomocnictwo notarialne z dnia 18 lutego 2000 r. udzielone J. K.; polecenie sprzedaży akcji „O.(...)” i zakupu akcji „R.(...)” z dnia 19 czerwca 2000 r.; aneks nr 5 do umowy zarządzania, dokonany w dniu 20 czerwca 2002 r.; oświadczenia J. K. z dnia 15 czerwca 2000 r. obejmujące zobowiązanie się o doprowadzeniu walorów powodów do wartości z dnia 14 stycznia 2000 r.). Co więcej, oświadczenie woli skierowane zostało wobec pozwanego (kontrahenta umów o zarządzanie) i zawierało treść mogącą świadczyć o woli powodów odwołania dyspozycji z dnia 14 stycznia 2000 r. Skarżący nie kwestionowali tego, że ustalona przez Sąd Apelacyjny sekwencja zdarzeń istotnie nastąpiła. Starali się natomiast wykazać to, że intencją powodów nie było złożenie pozwanemu oświadczenia woli o odwołaniu dyspozycji z dnia 14 stycznia 2000 r., a intencja taka nie wynikała z treści poszczególnych oświadczeń powodów i J. K. Jeżeli zatem Sąd Apelacyjny dokonał oceny sekwencji wspomnianych zdarzeń jako odpowiedniego oświadczenia woli podmiotów zmierzających do odwołania w całości dyspozycji z dnia 14 stycznia 2000 r., a w obszernej kasacji nie doszło w ogóle do zakwestionowania takiej oceny zachowania się powodów (np. w wyniku podniesienia zarzutu naruszenia art. 65 § 2 k.c. w zw. z art. 60 k.c.), to za bezprzedmiotowe należy uznać wszelkie próby skarżących zmierzające do podważenia takiej oceny poprzez podnoszenie zarzutów naruszenia przepisów prawa procesowego. Innymi słowy, brak w kasacji zarzutu naruszenia art. 65 § 2 k.c. i art. 60 k.c. uniemożliwia w ogóle dokonanie przez Sąd Najwyższy odpowiedniej kontroli kasacyjnej w omawianym zakresie.

4. Motywując naruszenie przepisu art. 61 k.c., skarżący podnoszą, że oświadczenie woli powoda (dyspozycja z dnia 14 stycznia 2000 r.) doszła do wiadomości pozwanego, natomiast J. K. „nie był uprawniony do wyrażania w imieniu pozwanej zgody na odwołanie oświadczenia powoda”. Formułując taki zarzut, skarżący

nie wskazywali jednocześnie zarzutu naruszenia przez Sąd Apelacyjny przepisu art. 97 k.c. Sąd ten bowiem przyjął, że J. K. „był osobą czynną w lokalu przedsiębiorstwa, co oznacza, że przyjęcie oświadczenia woli powoda przez J. K. miało skutki dojścia tego oświadczenia do wiadomości pozwanego jako adresata” (art. 97 k.c.). Skoro więc w kasacji nie zakwestionowano w ogóle możliwości zastosowania tego przepisu, to skarżący nie mogą skutecznie kwestionować oceny Sądu drugiej instancji, zgodnie z którą odwołanie dyspozycji z dnia 14 stycznia 2000 r. zostało skutecznie złożone wobec pozwanego. Nie ma przy tym znaczenia to, czy pozwany wyraził zgodę na takie odwołanie. W tej sytuacji bezprzedmiotowy staje się zarzut naruszenia art. 75 § 1 k.c. W każdym razie przebieg procesu i prezentowane w nim stanowisko pozwanego, dotyczące dyspozycji z dnia 14 stycznia 2000 r., świadczyć może o akceptacji odmawianego odwołania.

5. Powodowie reprezentowani przez pełnomocnika w sposób dość enigmatyczny formułowali faktyczną podstawę wysuniętego roszczenia odszkodowawczego, przy założeniu, że odwołanie dyspozycji z dnia 14 stycznia 2000 r. mogło okazać się jednak skuteczne. Z pewnością dlatego właśnie w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku Sąd Apelacyjny stwierdził, że poza zarzutami bezprawnego zarządzania rachunkiem przepisów wartościowych po rozwiązaniu umów i ukrywania walorów przed powodami spadku wartości portfeli, powodowie nie przedstawiali innych faktów mogących uzasadniać ich żądanie odszkodowania. W konsekwencji Sąd drugiej instancji uznał, że jest związany podstawą faktyczną zgłoszonego żądania, co eliminowało możliwość oceny tego, czy pozwany wykonywał wiążące go z powodami umowy o zarządzenie z należytą starannością.

Tymczasem takie właśnie określenie przez Sąd Apelacyjny faktycznych podstaw roszczenia odszkodowawczego powodów uznać należy jednak za zbyt kategoryczne. W świetle prezentowanego w toku postępowania stanowiska powodów, jego motywacji faktycznej i prawnej, podstawy faktyczne zgłoszonego roszczenia odszkodowawczego powinny być na pewno odpowiednio poszerzone. „Bezprawność” zarządzania rachunkiem papierów wartościowych powodów mogła oznaczać także niewykonywanie lub nienależyte wykonywanie zobowiązania wynikającego z umów o zarządzenie po skutecznym odwołaniu dyspozycji z dnia 14 stycznia 2000 r. W pismach procesowych przed zapadnięciem zaskarżonego wyroku (np. w piśmie z dnia 12 maja 2003 r.) jako podstawę roszczeń odszkodowawczych powodów wskazywano m. in. „spadek wartości portfela” (papierów wartościowych). Ponadto wielokrotnie wskazywano jako podstawę

odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanego właśnie przepis art. 471 k.c., co także uzasadniało odpowiednie poszerzenie podstawy faktycznej zgłoszonego roszczenia odszkodowawczego. W tej sytuacji należało uznać, że zaniechanie przez Sąd Apelacyjny oceny zasadności roszczenia powodów w świetle niewykonania lub nienależytego wykonania umów o zarządzanie czyniło jednak w pełni uzasadniony zarzut naruszenia przepisu art. 471 k.c. W związku z tym należało zaskarżony wyrok uchylić i przekazać sprawę Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania (art. 393¹³ § 1 k.p.c.).